

SVET NA PRELOMU STOLETJA

Za obdobje ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja je značilen nagel vzpon znanosti, oboroževalna tekma, vojaški vzpon nekaterih držav (Nemčija) in meddržavni konflikti. V svetu je še vedno prevladovala evropska politika. Vodilne države – Velika Britanija, Francija, Nemčija, Avstro-Ogrska, Italija in Rusija – so se zapletale v medsebojne konflikte in sisteme zvez.

Zveze, ki so se oblikovale so nastale pod nadzorom Otta von Bismarcka. Leta 1879 se je med Nemčijo in Avstro-Ogrsko oblikovala dvozveza, s katero sta si podpisnici zagotovili vojaško pomoč ob morebitni vojni z Rusijo. Leta 1882 je med Nemčijo, Avstro-Ogrsko in Italijo nastala trozveza, katere namen je bil osamitev Francije. Pet let kasneje je prišlo do podpisa pogodbe med Veliko Britanijo in Italijo, ter med Nemčijo in Rusijo. Po Bismarckovi smrti je nemški vpliv na meddržavne odnose v Evropi začel slabeti. Med Francijo in Rusijo se je leta 1892 oblikovala obrambna zveza proti Nemčiji, Avstro-Ogrski in Italiji. Leta 1904 ji je sledila srčna zveza med Francijo in Veliko Britanijo, s katero sta državi razrešili medsebojne spore glede kolonij. Leta 1912 sta zavezništvo utrdili še z dogovorom o sodelovanju v morebitni vojni. Že leta 1907 sta se povezali Velika Britanija in Rusija.

Velika Britanija je imela največjo mornarico na svetu na kar se je opirala pri osvajanju ozemelj.

Evropske velesile so se razdelile v dva tabora: tabor CENTRALNIH SIL (Nemčija, Avstro-Ogrska, Italija) in tabor ANTANTNIH SIL (Francija, Velika Britanija, Rusija). Na drugem kocu so ZDA širile svoj vpliv na območju Srednje in Južne Amerike, v Karibskem morju in na Filipinih. Na vzhodu je bila vodilna sila Japonska. V letih do I. svetovne vojne (1914-1918) so se države povezovale in postajale vse bolj gospodarsko odvisne. Zaradi širjenja socializma se je začel tudi boj za parlamentarizem in splošno volilno pravico, enakopravnost žensk, pravno državo, t.i. socialno državo ter priznanje nacionalnih pravic.

VELIKA KRIZNA ŽARIŠČA PRED PRVO SVETOVNO VOJNO

- **Boksarska vstaja:** Na prelomu stoletja je bila Kitajska že skoraj povsem podrejena Zahodu. Društvo pravičnih pesti se je ob tihi podpori dvora uprlo tujcem, ki so upor zatrli. Leta 1911 je prišlo do revolucije pod vodstvom Sun Jatsena, ki je na Kitajskem uvedla parlamentarno republiko. Kljub zmagi je centralna oblast kmalu razpadla in zavlada so vojaški poveljniki.

- **Rusko-japonska vojna:** Vojno med Rusijo in Japonsko v letih 1904/05 je sprožilo vprašanje prevlada v Mandžuriji in Koreji. Začeli so jo Japonci, ki so napadli in zavzeli ruski Port Arthur. Nato so dobili še Južni Sahalin in vpliv v Koreji.
- **I. ruska revolucija:** Krvave demonstracije pred Zimskim dvorcem leta 1905, porazi v rusko-japonski vojni, gospodarska zaostalost in politična nesvoboda so januarja 1905 povzročili nemire v Sankt Peterburgu, od tod pa so se razširila na vsa večja ruska mesta in podeželje. Car je pristal na sklic dume, kar pa ni bistveno oslabilo njegovega vpliva, saj je ta imela zelo omejene pristojnosti.
- **Maroška kriza:** Spor med Nemci, Francozi in Veliko Britanijo. Francozi so začeli graditi Sueški prekop, ko pa jim je zmanjkalo sredstev do predali projekt Angležom. Ti so si Egipt, ki je bil prej pod Turško oblastjo podredili – protektorat, Francozi pa so podobno naredili z Marokom, ki je bil skoraj svoboden. Nemci se s tem niso strinjali saj so menili, da so edini, ki lahko imajo nadzor nad Afriškem prostorom. Okrepili so mornarico z namenom, da bi dohiteli in uničili Veliko Britanijo.
- **Bosansko-hercegovska vstaja:** Evropske velesile so Avstro-Ogrski dovolile, da okupira BiH. Leta 1908 pa se odloči, da bo to ozemlje anektirala. Srbija je temu nasprotovala, vendar je morala zaradi preslabe vojaške pomoči popustiti. Kljub mirni rešitvi se je kriza med Avstro-Ogrsko in Srbijo, ki je težila k osamosvojitvi, še poglobila.
- **I. in II. balkanska vojna:** Leta 1912 so se Srbija, Bolgarija, Črna gora in Grčija povezale v balkansko zvezo in napadle Turčijo. Po zmagi nad njo pa se je znotraj zveze vnel spor glede delitve ozemlja. Z mirovnim sporazumom v Londonu leta 1913 so na pritisk Avstro-Ogrske ustanovili Albanijo in Srbiji preprečili izhod na morje. Srbija se zato ni hotela umakniti iz Makedonije, ki je bila obljubljena Bolgariji. Bolgarija je zato napadla Srbijo (II. balkanska vojna), ki so se ji pridružile Grčija, Črna gora, Turčija in Romunija.
- **Turčija:** V državi so se vrstili upori podložnih narodov, leta 1908 pa je oblast prevzela napredna skupina mladoturkov. Čeprav so skušali modernizirati državo so turški vojaški porazi omogočili vzpon skrajnih nacionalistov, ki so ustavili reforme. Sultan uvede parlamentarno državo pozabi pa na Kurde in Armejce.

ZNANSTVENI IN TEHNIČNI RAZVOJ

Hiter razvoj znanosti in tehnološke spremembe so na prehodu stoletja povsem spremenile dotedanji način življenja. V tem obdobju je prišlo do večine revolucionarnih odkritij moderne dobe . Za čas na začetku 20. stoletja so najbolj pomembne iznajdbe motorja, telefona, žarnice, letala, kamere... Pomembni so postali novi načini transporta in potovanja, ki so ceneje in hitreje prevažali tovor in tako vplivali na gospodarstvo. Najbolj pomembna plovna pot je potekala od Velike Britanije do ZDA.